

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor SOČ: 13. Ekonomika a řízení

Konstantní peněžní zásoba *Constant money supply*

Autor: Pavel Farkač

Škola: Gymnázium Jana Masaryka 1, Jihlava

Jihlava 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci vypracoval samostatně, použil jsem pouze podklady citované v práci a uvedené v příloženém seznamu a postup při zpracování práce je v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V dne podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl ve stručnosti poděkovat všem osobám i faktorům, díky nimž tato práce vznikla. V první řadě vděčím PhDr. et Mgr. Zdeňce Vaňkové za přínosnou pomoc především ve formální dimenzi práce. Stejně osobě děkuji i za příležitost vypracovat ekonomické pojednání čistě dle mých představ.

Dále chci ocenit všechny ekonomické velikány nějakým způsobem dotčené v textu, protože právě díky nim jsem se seznámil s okrajovými myšlenkami rakouské školy, jejíž ryze přirozené pojetí ekonomie si mě podmanilo.

Velký dík směřuji i na odborníky z Liberálního institutu, kteří svými poutavými překlady hodnotných děl nejen anglicky psané literatury zpřístupňují liberální myšlenky širší veřejnosti. Především pak děkuji prof. Ing. Josefu Šímovi, PhD., který mi svou pozitivní kritikou na moje první krátké pojednání dal impuls do dalšího pokračování studia ekonomie a koneckonců i do zpracování této látky.

Poslední osobou, kterou bych v těchto řádcích chtěl zmínit, je autor sám. Na začátku byla svým způsobem „kausální shoda náhod“, kdy mě povinný školní referát přivedl na Rothbardovu knížku *Peníze v rukou státu*, jež mi otevřela úplně nové perspektivy a vyvedla mě ze složitě šedi moderní ekonomie. Důkladným prostudováním této publikace jsem pro sebe objevil Liberální institut, který mi poskytl jedinečnou příležitost vzdělání podle vlastního vkusu. Jsem rád, že mě tato příčinnost přivedla na myšlenky, s nimiž se čtenář seznámí níže.

Anotace

Předmětem práce je návrh původního měnového uspořádání, vycházející z kritiky toho současného. Dílo je uvozeno krátkým pojednáním o roli liberálního ekonomického proudu. Hlavní část se ovšem věnuje principům konstantní peněžní zásoby a jejím dopadům na hospodářství. Autor rovněž zmíní, že si uvědomuje praktickou nemožnost uskutečnění navrhované měnové reformy. Následuje polemika dle zásad rakouské ekonomie s politikem Tomášem Frankem tak, aby se byl čtenář schopen obrnit vůči populárním bludům. Předposlední pasáž tvoří návrh poskytování půjček v systému plného krytí depozit. Na závěr autor předkládá sociologickou esej o střetu liberalismu a socialismu a o vnímání těchto dvou protichůdných ideologií obyčejnými lidmi.

Klíčová slova: konstantní peněžní zásoba, inflace, plné krytí depozit, rakouská ekonomie, liberalismus

Anotation

This paper deals with a suggestion of an original currency system built up on criticism of the current one. The work begins with a short discussion about the role of liberal economical stream in modern period. However, the main part shows the principles of the currency system and its economical effects, too. The author also says, he has in mind how complicated it might be to carry this reform. Further, there comes the polemic with a Czech politician based on the methods of Austrian economy to make the reader resistant to popular myths. Thereafter follows an offer of providing loans in the system of full coverage of deposits. At the end stands an essay, where the author is thinking about the conflict of socialism nad liberalism and the human relation to these ideologies.

Key words: constant currency supply, inflation, full coverage of deposits, Austrian economy, liberalism

Obsah

1. Úvod	7
1.1 Liberální ekonomie	7
1.2 Motivace	10
1.3 Hypotéza	11
2. Dopady politiky neměnné peněžní zásoby	13
2.1 Finální rozdělení kapitálu?.....	13
2.2 Jednotná měna.....	14
2.3 Teorie imputace	14
2.4 Pohyb cen.....	15
2.5 Zaměstnanost	16
2.6 Reálný růst dluhů	17
2.7 Vznik monopolů.....	17
2.8 Konec hospodářským cyklům.....	18
2.9 Svědomitá fiskální politika	18
2.10 Ztráta vstupní hodnoty peněz	19
2.11 Obchodní bilance.....	19
2.12 Uvedení utopické teorie do praxe.....	20
3. Rakouská polemika.....	21
3.1 Krize? Jaká krize? Tomáš Franke.....	21
3.2 Reakce v duchu rakouské ekonomie.....	24
4. Půjčky – bizarní cesta ke štěstí.....	27
5. Závěr: Zodpovědnost jako břímě liberalismu.....	31
6. Stručný slovník užitých pojmů – sestaveno autorem	34
7. Seznam použité literatury	35

1. Úvod

1.1 Liberální ekonomie

Relativně abstraktní povaha názvu mé práce mě zavazuje k tomu, abych čtenáři osvětlil, proč jsem se rozhodl ji realizovat právě na poli ekonomie; Jsem nadšený pro dílo liberálních ekonomů, reprezentovaných rakouskou školou. Přestože hlavní ekonomický proud, a tudíž i gymnaziální učivo, tento směr úspěšně opomíjí, našel jsem si cestu k nejvýznamnějším publikacím rakouské bibliotéky a prostřednictvím dvou úvodních statí chci vzdát pomyslný hold nejzásadnějším představitelům tohoto ortodoxně liberálního směru¹ a zároveň poděkovat odborníkům z Liberálního institutu za zpřístupnění rakouských idejí české veřejnosti. Pociťuji totiž, že se tomuto proudu obecně nedostává takové pozornosti, jaká mu náleží, a doufám, že čtenáře o této nezaviněné disharmonii přesvědčím úvodním pojednáním.

Ekonomie není studiem čísel nýbrž lidí

Po hlubší úvaze a studiu několika stěžejních liberálně-ekonomických publikací jsem nabyl přesvědčení, že ekonomie je nejzávažnější a nejobsažnější společenskou vědou. Je vědou, která si ve svém zkoumání nemůže dovolit vypustit žádnou společenskovědní disciplínu, protože všechny, od psychologie po politologii, nalézají své nejširší uplatnění právě v oblasti ekonomie. Při bližším pohledu na obor zájmu ekonomie bych chtěl dokázat, že takový oborový přesah nemá žádná jiná věda.

K tomu, aby ekonom vyzoroval nějaké zákonitosti (ne snad vytvořil doporučení!), potřebuje poznat charakter a vlastnosti všech zkoumaných subjektů. A v žádném takto vymezeném prostoru zkoumání není významnějšího elementu nad člověka. Člověk je tvůrcem HDP, rozpočtu, koneckonců i peněz a veškerá mechanika je tu zase jen díky intelektuální a manuální činnosti člověka. To, co nazýváme svobodným trhem, je vlastně harmonický řetězec činů mnoha individuí. Až by se dalo říci, že předmětem zájmu ekonomie je vlastně *člověk*. Nejen jako osoba myslící a vyjadřující se, ale jako člověk agilní, který svými činy (např. nákupy) zásadně utváří charakter trhu.

Jenže chce-li vědec určit, jaké pohnutky člověka k takovému či onomu jednání vedou, musí být zdatným psychologem a sociologem. A všichni významní, bohužel stále nedoceňovaní liberální ekonomové toto naplňovali. Neomezovali se na stanovování prognóz a doporučení (čili praktikování normativní ekonomie), po nichž lační ministři i média a jejichž provádění, žel, tvoří značnou část moderní ekonomie. Tuto populární činnost přenechali keynesiáncům a

¹ Mezi něž řadím hlavně C. Mengera, L. von Misese, F. A. von Hayeka, M. N. Rothbarda a I. M. Kirznera. Zároveň mezi ně počítám C. F. Bastiata, jehož myšlenky jsou jaksi „protorakouské“, ale disponují vybroušenou, názornou apologetikou přirozeného řádu, jejíž všeobecná pochopitelnost je jevem dnes nevídaným – pozn. autor.

jiným etatistům, jimž naivní důvěra ve spásnou moc státu zlomila vaz.² Liberálové naproti tomu soustředili svoji pozornost na chování člověka, a to jak individuální, tak kolektivní, a až po odpozorování určitých zákonitostí přednesli vlastní nesporný závěr, který byl sice přirozený jako svoboda sama, ale revoluční jako svoboda uplatněná v praxi.

Bastiat i Hayek začali psát svá významná díla až po čtyřicítce a Mises svůj monumentální ekonomický počin Lidské jednání (název mluví za vše) sepsal až před dovršením sedmého desetiletí jeho života. Tato fakta ve stručnosti dokládají, že rakouští ekonomové při psaní svých studií vycházeli z bohatých empirických poznatků, a tudíž jejich závěry můžeme považovat za opodstatněné a věrohodné.

Při hodnocení díla F. A. von Hayeka dojdou zastánci všech ekonomických proudů k vzácně jednotnému názoru, že jeho studie jsou detailně psychologicky podložené a nabízejí i jistý filosofický rozměr. Už jeho koncept rozptýlených znalostí, kterým demonstruje zvácenost socialismu, se opírá o hlubší psychologické poznatky, jež ale široká ekonomická obec kupodivu měla tendenci ignorovat.³

Dokonce i moderní ekonomie, která je přesvědčena, že zájmy celku jsou protichůdné zájmům jednotlivce,⁴ mohla k takovému tvrzení dospět jen s pomocí studia sociologických zákonitostí.

Ačkoliv lze najít mnoho ekonomů, kteří (stejně jako výše zmínění) po celý život odhodlaně věřili v neviditelné harmonizační síly svobodného trhu, objevily se v dějinách i osoby, jimž se takové ideály doslova přičily. Karl Marx svůj slavný pojem *vulgární ekonomie* poprvé aplikoval, když hodnotil dílo Frédérica Bastiata.⁵ Za vulgární považoval snahu objevovat v působení svobodného trhu soulad namísto, dle jeho mínění předurčené, disharmonie. Tvrdil, že ekonomie, v podání možná největšího ekonoma země galského kohouta, účelově zůstává příliš u povrchu a nesnaží se „vědecky“ rozklíčovat skutečné, byť negativní souvislosti a příčiny. Přitom právě Bastiatova nonšalantní elegance, s jakou přistupoval ke svým klíčovým dílům, zůstává dodnes nepřekonána a jeho ostrovtip maskující zdlouhavé předcházející zkoumání je sofistikovaným prvkem, který dokáže ekonomii přiblížit široké veřejnosti. Zkrátka vrací vědu o lidech zpět do povědomí lidí. O to dnes nemá péči skoro žádný ekonom. Lidu se Bastiat sice nezavděčil, ale přesto po celoživotním zkoumání dospěl k víře v hluboko zakořeněné čisté principy svobodného trhu.

² Keynesiánská ideologie ztroskotala na jevech, které trh vygeneroval v 70. letech 20. st. K nim patří v první řadě stagflace (vysoká inflace při stagnaci ekonomiky) a slumpflace (inflace spjatá s poklesem ekonomiky) – pozn. autor.

³ Hayek svoji kritiku socialismu staví na nepoznatelnosti trhu centrálním plánovačem. Je přesvědčen, že plánovač nikdy nemůže odhalit všechny potřeby a zákonitosti trhu, a proto mají jeho kroky, aplikované na ekonomiku jako celek, destruktční dopady na národní hospodářství. Podrobněji např. VI.

⁴ V této souvislosti mám na mysli především J. M. Keynese, ale klíčovou roli centralizované moci přisuzoval dávno před ním např. J. J. Rousseau či K. Marx – pozn. autor.

⁵ Blíže I., str. 41

Liberální ekonomie v politice

Ať už jsou úspěchy liberálních ekonomů na poli psychologie a sociologie sebevětší, v politické rovině se jim dosud příliš nedařilo.⁶ Jejich odmítání jakýchkoliv státních zásahů do hospodářství je pro každou vládnoucí garnituru naneštěstí zcela nepřipustné, a přestože mají liberální ekonomové pro své teze zpravidla velice racionální odůvodnění, žádná vláda se nevzdá svého vlivu ve prospěch svobodného trhu. To je myšlenka stále velmi naivní a kacířská a nechtějí-li liberálové stát navždy na periferii společenského dění a chtějí-li dopřát svým myšlenkám zasloužené popularity, měli by, alespoň navenek, sáhnout k jakýmsi diplomatickým kompromisům.

Jinak se dostanou do pozice pana prezidenta Václava Klause, který kvůli svým extrémním ekologickým názorům, jež tak srdnatě obhajuje, dosáhl jediného: Široká veřejnost i politici po celém světě přestali brát jeho postoje v jakýchkoliv otázkách vážně a málokdo ho vnímá skutečně jako prezidenta ale spíše jako ekologického dogmatika. Kvůli svému nekompromisnímu stanovisku mezinárodně zcela degradoval svoji osobu, přestože se jinak nesporně jedná o charakterního a ctihodného politika a ekonoma. Pár sympatizantům, kteří ale stejně jako on stojí zcela na okraji na politického zájmu, se hodí jako maskot na vysokém postu hájící jejich zájmy. Ale ty jsou v celosvětovém kontextu tak unikátní, že snad ani nemají nárok na místo v historických análech. Tady vidíme, že není vždy rozumné obětovat svoji osobu jedné nonkonformní myšlence.

Byla by velká škoda a omyl, kdyby se něco podobného přihodilo i liberálním ekonomům. Jenže doposud se to děje. Jejich tvrdé odmítání státních intervencí je a priori odsouvá mimo relevantní společenské dění. Kompromis znamená prohru. Ale liberálové prohrávají už 150 let.⁷ Už 150 let čekají na osobnost, která bude v srdci nosit ideály svobodného trhu, ale přitom je bude schopna elegantně vmanipulovat do legislativy. Na osobnost, která na sebe vezme tu tíhu zodpovědnosti zostuzení se před zarytými liberály, ale přitom udělá pro popularizaci jejich myšlenek více než oni sami. Dokud se nenajde skupina podobných, v ekonomii, politologii a marketingu kovaných lidí, bude liberální ekonomie stát nanejvýš v Knize Guinnessových rekordů jako nejdéle v praxi neuplatněná ekonomická teorie.

⁶ Ze všech dosud jmenovaných ekonomů dostal Nobelovu cenu, jejíž politické pozadí je nesporné, pouze Hayek – pozn. autor.

⁷ Kalkuluji s obdobím, kdy své pamflety začal publikovat C. F. Bastiat. Ani on, jako člen francouzského Ústavodárného shromáždění, totiž nedokázal prosadit bezcelní obchod mezi Anglií a Francií. K tomu přispěl až v roce 1860, tedy 10 let po Bastiatově smrti, jeho následovník – M. Chevalier.

1.2 Motivace

„Na rozdíl od divocha potřebuje civilizovaný člověk vědu, aby vůbec mohl zpozorovat to, co ho dennodenně obklopuje.“⁸ Tento Rousseauův poznatek jsem přejal za svůj, když jsem syntézou prací liberálních ekonomů a vlastní invence prohlédl deformaci moderních hospodářských politik a dospěl jsem k utopické a pro mainstreamovou ekonomii velice bizarní teorii *konstantní peněžní zásoby*.

Tato teorie má ambice reagovat na všechny negativní ekonomické fenomény. Řeší inflaci, umožňuje přesnější ekonomickou kalkulaci a vnáší více objektivní spravedlnosti do komplikovaného a nepřehledného světa ekonomiky. Upřednostňuje uvědomělé spoření před rozmařilým rozhazováním. Zpevňuje subjekty působící v tržním rozhraní, vyvolává tlak na zvyšování kvality a v neposlední řadě svěřuje měnu do rukou občanům.

V porovnání s moderní společností, jež je vybudována na neudržitelném uměle indukovaném růstu,⁹ působí předkládaná teorie doslova jako „pěst na oko“. Jako úplný kontrast a revoluční myšlenka, jež by zcela narušila zaběhnuté pořádky. Jenže právě to mi je motivací. Jistě nebudu hovořit pouze za sebe, když řeknu, že neustálým zdokonalováním stávajícího systému (které probíhá min. od zavedení friedmanovské utopie), jehož jsme svědky už 40 let a které s sebou nese stále častější krize¹⁰, nedosáhneme proklamovaného blahobytu. Podle mě lidstvo potřebuje změnu, a to ne tak prázdnu jako volební heslo Baracka Obamy.¹¹ Konkrétní změnu spočívající v odlišném přístupu k prostředku nepřímé směny. Změnu, kterou by podstoupil i stát, jenž by se tak stal příkladem svým občanům. Změnu, kterou by prošla celá planeta a která by mohla remoralizovat celou společnost tím, že vrátí úctu přívlastkům jako *spravedlivý, zasloužený* či *vlastní*.

⁸ Srv. též Rousseau, J.J.: O původu nerovnosti mezi lidmi, Praha 1949, str. 40

⁹ Viz. II., str. 2

¹⁰ Stručný historický přehled ekonomických krizí posledního století lze podat asi takto: Na počátku 30. let proběhla Velká deprese, 70. léta přinesla první krizi z nadvýroby (40 let po Velké depresi) a za pouhých 20 roků nastala technologická krize v jihovýchodní Asii. Konečně, na prahu nového tisíciletí jsme svědky krize hypoteční, který vypukla o málo více než 10 let po odeznění jihoasijské krize – pozn. autor.

¹¹ „Change is coming – yes, we can!“ Motto Obamovy volební kampaně zasáhlo celý svět, protože mělo údajně předznamenávat revoluci v americké politice. Jak ukázaly první roky praxe, průlom v americké politice bude méně zásadní, než se očekávalo, i když stále to znamená principální obrat oproti politice George W. Bushe – pozn. autor.

1.3 Hypotéza

Konstantní peněžní zásoba znamená neměnný, stálý stav peněžních prostředků napříč globální ekonomikou. Je to zkrátka takový stav věcí, kdy od určitého momentu už nedochází k emisi nových peněz a jejich množství zůstane navždy stejné. Prostě si představme, že od jednoho okamžiku bude na světě např. 5 trilionů \$ či 800 miliard rublů nebo 4 bilióny Kč a toto množství se už nikdy nezmění. Ostatně Rothbard dokázal, že pro ekonomiku není rozhodující množství peněz, nýbrž stabilita jejich směnné hodnoty (kupní síla).¹²

Důležité je, že roli takového platidla by mohly vykonávat jediné peníze, které nemají žádný jiný, mimoplatební účel. Jako platidlo by tak nemohlo sloužit např. zlato (ani ve formě zlatem krytých papírových bankovek), které nachází široké uplatnění v chemickém či šperkařském průmyslu, nebo jakákoliv jiná průmyslově využitelná komodita.¹³ Absence „vedlejšího“ trhu má velký význam, protože tak na platidlo nepůsobí žádné jiné vlivy, čímž předcházíme situacím, kdy působením mimoplatebního trhu mizí (komoditní!) peníze z ekonomiky, protože jejich držitelé za jejich prodej např. nějaké zpracovatelské společnosti vyinkasují více, než by za ně pořídily v platebním styku.¹⁴

Papírové bankovky popř. mince v dnešní podobě nachází své jediné mimoplatební uplatnění ve filatelii. Tento fakt nepovažuji za nikterak zásadní, protože množství peněz, které by tímto způsobem mizelo z oběhu, by zřejmě nemělo vážnější dopady na jejich měnovou funkci. Navíc každé sběratelství disponuje jistými autoregulačními schopnostmi. Filatelista, který se dobrovolně zřídá manipulace s danou bankovkou / mincí ve prospěch rozšíření své sbírky, se vědomě vzdává užitku, který by mu v současnosti peněz mohl přinést jako prostředek nepřímé směny. Prostě se pro danou chvíli vědomě zřekne určitého finančního obnosu, což můžeme považovat za jistou formu spoření. V mých úvahách tedy předpokládám existenci papírových peněz jako jediného platebního prostředku. Pouze v bodech uvedu, proč mám problém s akceptováním metalického (např. zlatého) standardu:

- paralelní komoditní trh s vlivem na kurz – ještě větší problém pak nastává při bimetalismu
- vyžaduje existenci bankovek – z praktických důvodů (dělitelnost, přenosnost)
- bohatství zemí by bylo ovlivněno přírodními zdroji – kdyby celý svět platil jedním kovem, musely by důlní společnosti vytěženou rudu přiměřeně dělit mezi všechny státy světa: i v tomto případě ale vzniká stejný jev jako při úvěrové emisi: pořadníky na nové peníze – jinak by se platilo v každé zemi jinou komoditou (samozřejmě tou dostupnou), což by zabránilo jakékoliv globalizaci

¹² Srv. VIII., str. 39

¹³ Blíže VIII., str. 43

¹⁴ Je-li totiž zákonem stanoveno, že 1\$ představuje 1/20 unce zlata, ale v bižuterii se bude 1 zlatá unce vykupovat třeba za 24 \$, pak bude pro každého držitele zlata výhodnější jím držený kov uplatnit v bižuterii. Tento krok budou následovat i další držitelé, což povede k odlivu zlata pro měnové účely a následným deflačním tlakům. O tom podrobněji III. a VIII.

S předkládaným peněžním uspořádáním samozřejmě souvisí fundamentální změny na úvěrovém trhu. Vzhledem k tomu, že by se nesměly tisknout nové peníze, zbývá jedinou cestou, jak se dostat k cizím penězům, varianta částečného krytí vkladů, jak ji navrhuji v příložené úvaze *Půjčky – bizarní cesta ke štěstí*.

Zároveň tato teorie postuluje státní kontrolu peněžního trhu a existenci jediné, centrální tiskárny, která by nahrazovala opotřebované peníze. Tyto poslední měnové kompetence centrální agendy můžou mnohého čtenáře přivést na myšlenku, že tímto opouštím striktně konkurenčně-liberální ideály, ale předcházení a trestání protiprávních deliktů (spjatých např. s falšováním peněz) bývá považováno za hlavní důvod existence státu.¹⁵

Nepokrytě přiznávám, že dopady zavedení této teorie mohu pouze předpokládat. Vzhledem k tomu, že *konstantní peněžní zásoba* nikdy nebyla realizována v praxi, nemůžu si být jist jejími skutečnými pozitivy a negativy, ale tato hypotéza skýtá tolik příslibů, že se ji nebojím označit za apoštola konečného ekonomického pořádku.

Při práci na předkládaném dokumentu jsem se nebyl schopen držet striktně vědeckého přístupu a nezdědka jsem do textu vnášel vlastní hodnotové soudy. Jsem ale přesvědčen, že tento element nenarušuje charakter textu, a že stále ponechávám čtenáři dost prostoru na vytvoření vlastního názoru. Snažil jsem se co nejdůsledněji vystihnout klady a zápory stávajícího, inflačního ekonomického nepořádku v porovnání s navrhovanou, deflační změnou peněžního uspořádání. Práci jsem zpracovával především kompilační, indukční a komparační metodou.

¹⁵ Viz. VIII.

2. Dopady politiky neměnné peněžní zásoby

Výchozím bodem naší modelové situace může být kterýkoliv den, kdy čtenář listuje touto disputací. Podstatou je, že od tohoto momentu je pozastavena činnost všech státních peněžních tiskáren a mincoven, které dále budou pouze nahrazovat opotřebované mince a bankovky. Od této chvíle prakticky zanikají centrální banky, jak je známe dnes – se všemi nesmyslnými cílováními inflací, IBORy, odkupy státních dluhů a dalšími instrumenty, které dávají moc nad trhem do rukou velmi omezenému počtu štatlivců.¹⁶

Už teď asi hýří hlavou čtenáře mnoho otázek a těžko hádat, která má nejvyšší prioritu. Začnu tedy všechny myslitelné připomínky odpovídat libovolně a brzy zjistíme, že odpovědi jsou svojí podstatou velmi podobné a vzájemně provázané.

2.1 Finální rozdělení kapitálu?

Argumentaci zahájím od problému, který je plodem jakési empatie a touhy po sociální spravedlnosti. Znamenal by navrhovaný model, že rozložení bohatství by zůstalo takové, jaké bylo před onou měnovou reformou, a chudí by ztratili poslední naděje na zbohatnutí, zatímco bohatí by nemohli zchudnout? Pantha rhei – samozřejmě by se chod věcí nezastavil a ekonomika by dále proudila se všemi svými přísliby a riziky. To, že by se zastavily továrny na peníze, neznamená, že ekonomika umře a že tok peněz se zastaví.

Zastaví se pouze neopodstatněný (protože reálnými penězi nepodložený) růst. Což by jistě vedlo k přibrzdění ekonomiky. Jenže jaké ekonomiky? Ekonomiky vystavěné na cizích penězích. Ekonomiky, kde utrácení je ceněno více než spoření a kde se peníze uložené na běžných kontech finančních ústavů znehodnocují! Opravdu má taková ekonomika právo pokračovat? Čtenáře, který má zájem o hlubší, subjektivní analýzu této problematiky, odkážu v tomto místě na přiloženou úvahu *Půjčky – bizarní cesta ke štěstí*.

Dále si musíme uvědomit, že takové přibrzdění by znamenalo jenom zastavení takových investičních projektů, kde vlastní vstupní kapitál tvoří pouze tu menší část. Firmy, které mají dostatečný vlastní kapitál, mohou pokračovat v obvyklém režimu. Největší dopady by to tedy mělo na developery a principiálně podobné subjekty, které vlastní business založili na cizích penězích. Na tom vidíme, že takový systém by odstranil přesně ty společnosti, které mají ze současného bizarního uspořádání největší profit. Jejich zranitelnost nejvíc prokáže jakákoliv finanční krize, a proto není divu, že byli i mezi největšími oběťmi té současné.¹⁷

Ve výsledku má tedy kdokoliv stále stejnou možnost kariérního vzestupu či pádu. Navíc tímto krokem došlo k mírnému narovnání podmínek, protože teď už neexistuje faktor jako bonita klientů, která určovala snazší přístup k úvěru. Alespoň v tomto ohledu mají nyní všichni stejné podmínky.

¹⁶ Zde se patří podotknout, že centrální banka je faktickým správcem měny a že bychom tedy neměly vidat členy bankovní rady udívené nad měnovým vývojem. Na svobodném trhu by toto chování bylo chápáno jako investiční omyl a investor by se musel poučit, jinak by ho trh vyřadil. To se s centrální bankou logicky nestane, protože nemáme žádnou jinou – pozn. autor.

¹⁷ Např. v ČR působící společnosti ECM a Orco – pozn. autor.

2.2 Jednotná měna

Je pravděpodobné, že ve světě konstantní peněžní zásoby by se směnné kurzy měn vzájemně pohybovaly výhradně na základě hospodářských ukazatelů zemí, kde jsou tyto měny zákonným platidlem.¹⁸ Vlády a centrální banky, nemající již měnu v područí, by tak ve snaze předejít honům na svoji měnu, pravděpodobně zvyšovaly tlak na globální unifikaci platidla. Ani tomuto kroku se nebráním. Ovšem ostře se stavím proti jakýmkoliv institucím typu MMF, ECB apod. které si osobují spásnou kompetenci pomáhat všem.¹⁹ Delegací pravomocí na omezený počet institucí (či dokonce jednu) se vystavujeme riziku, že tento úřad upraví pravidla hry tak, aby vyhovovaly jen jeho skrytým zájmům (roz. zájmům jeho vedení). Centralizace v měnových otázkách je příliš riziková.²⁰

2.3 Teorie imputace

Spotřebiteli by se v důsledku měnové reformy zřetelně dostalo dispoice určovat cenu výrobních faktorů v souladu se 150 let starou, přesto stále čerstvou teorií imputace Carla Mengera. Ta doslova říká, že ceny statků vyšších řádů jsou určeny cenami statků nižších řádů. Čili cena lidské práce se odvíjí od subjektivní hodnoty, jakou jejímu výsledku přiřkládají spotřebitelé.

Absence úvěrové pavučiny by napřímila komunikaci investor – zákazník a skutečná cena by byla rychleji nalezena. Podnikatel by trh poznával skrze spotřebitele, nikoliv naopak jako je tomu v současnosti, kdy stát určuje minimální mzdy, čímž podvrací svobodný trh. Minimální mzda zdánlivě představuje státní alturismus směrem k zaměstnancům. Jak by řekl Bastiat: „To je to, co je vidět.“ Jenže abychom rozklíčovali skutečnost, musíme zajít až pod ono *viditelné*.

Ne každý si totiž uvědomí, že stanovením minimální mzdy zamezujeme lidem vykonávat práci ohodnocenou méně, než je dle mínění legislativců rozumné. Logicky z toho vyplývá, že zároveň odjímáme zaměstnavatelům možnost angažovat lidi, kteří by *dobrovolně* za svou práci pobírali nižší než povolenou mzdu. Tím stavíme do ilegality pásmo pracovního trhu o jisté vertikále (výše mzdy) i horizontále (počet zaměstnanců), které bude přiživovat černou ekonomiku. Přitom jedná-li obě strany dobrovolně, nemůže být na práci „pod cenou“ nic závadného. Tak jenom bereme firmám příležitost najmout vytoužené množství pracovní síly a lidem možnost uplatnit se za cenu, která je vyšší než podpora v nezaměstnanosti (jež se pravděpodobně bude už pouze snižovat), čímž jim vlastně odjímáme ústavou přiřčené právo na práci.

Jak jsme ukázali, *minimální mzda* je elementárním opatřením, které zabraňuje uskutečnění teorie imputace a zhoršuje vazbu mezi nabídkou a poptávkou nejen na pracovním trhu. Direktivním stanovením minimální ceny práce totiž samozřejmě ovlivňujeme i minimální cenu statků, což v důsledku nejvíce poškodí ty, kterým bylo zakázáno pracovat.²¹

¹⁸ Dle jednoduchého principu – lepší hospodářství = lepší měna.

¹⁹ K tomu blíže XVIII., kapitoly 4 a 5

²⁰ Podrobně: Jörg Guido Hülsmann v knize M. Rothbard, Peníze v rukou státu.

²¹ Více informací XIV.

2.4 Pohyb cen

V navrhovaném, antiinflačním uspořádání by se veškerý konkurenční boj projevil tlakem na snížení ceny. To přináší zvýšené nároky na důvtip spotřebitelů, protože by museli rozlišovat, které produkty zůstávají dražší, protože jsou kvalitnější, a které jsou dražší jen proto, že producenti nedokázali dosud najít cestu, jak vyrábět levněji. V podstatě by se jednalo o totožnou situaci, jako zažíváme dnes.

Stále ale platí, že motivací producentů by bylo *vyrábět více za nižší ceny*. Z toho vidíme, že by předkládané měnové uspořádání nemělo ničující vliv ani výrobce, protože jejich úloha by opět spočívala v odhadnutí vývoje poptávky. Nebude-li poptávka po dražších, byť kvalitnějších výrobcích, pak takové zboží jednoduše zůstane na pultech a výrobci budou krachovat. Budou-li ale spotřebitelé požadovat kvalitu, pak nebudou mít producenti problém uplatnit i dražší, protože kvalitnější výrobky.

Bystrý čtenář si povšiml, že v takové situaci by často docházelo k deflaci. To mohu jedině potvrdit. A jedním dechem dodávám, že se jedná o mnohem přirozenější jev, než je její opak – inflace. Při deflaci jsou totiž odměňováni všichni, kteří se snaží hospodařit s penězi, zatímco inflace z nasrádaných peněz dělá bezcenné papíry. V navrhovaném, restriktivním úvěrovém prostředí by navíc negativum deflace ve formě reálného růstu dluhů neznamenal hrozbu pro širokou společnost.²²

Nesmíme si ale představovat, že tímto momentem by se z každého stal lakomý skrbílek. Ekonomický kolotoč by se točil dál a není důvod toto chování měnit. Naopak, dalším pozitivem v této souvislosti, které by opatření přineslo, by bylo potlačení tzv. konzumu nebo prostě efektu, který je častým terčem kritiků současného uspořádání. Motivování zhodnocujícími se úsporami by lidé opravdu více přemýšleli, jestli jsou jejich výdaje nezbytné. *To by pomohlo investorům lépe identifikovat skutečné požadavky spotřebitelů*. Jestli jsem stále čtenáře nepřesvědčil, že deflace je jev přirozenější než inflace, pojďme si podrobněji rozklíčovat stěžejní pojem moderní ekonomie.

Inflace je zjednodušeně takové znehodnocení měny, kdy si za tisícikorunu vydělanou před měsícem dnes nemůžeme koupit stejné množství zboží jako v době, kdy jsme ji vydělali. Takový stav je nakloněný všem, kteří si berou úvěr, protože hodnoty inflace jim mírní reálný úrok. A vzhledem k tomu, že již tradičně jsou největšími dlužníky státy, stojíme před zásadním problémem autorovy utopické vize: Státní představitelé by se nikdy vědomě nevzdali možnosti financovat svou rozmařilou politiku z levných peněz.

Takový stav věcí se obrací proti všem, kteří spoří. Standardní úrok spořicího účtu totiž v dobách konjunktury ani nezvládá pokrývat úroveň roční inflace, což znamená, že se vklady na takovém účtu skutečně znehodnocují.

²² Viz. kapitola Půjčky – bizarní cesta ke štěstí

2.5 Zaměstnanost

Učebnice ekonomie se při kritice deflace s oblibou zaštiťují *teorií deflační spirály*.²³ Ta ve zkratce říká, že při poklesu cen se musí snížit i ceny vstupů, což v důsledku snížení mezd, nebo přistoupení k propouštění povede k další deflaci. Tato úvaha je produktem pokřiveného uvažování moderních ekonomů. Ti totiž pracují s opačnou hypotézou, že při růstu cen mohou růst i vstupy, a tudíž se zvýší i zaměstnanost.

Proti tomu lze namítnout: Když se budou zvyšovat ceny a přiměřeně se bude zvyšovat zaměstnanost, zatímco mzdy budou víceméně stagnovat (protože zvýšené příjmy byly použity na zvýšení počtu zaměstnanců), za co si budou zaměstnanci kupovat stále dražší zboží? A obdobně v deflační variantě: Když budou klesat ceny a ve snaze o zachování výše mezd budou zaměstnavatelé propouštět, budou si bezpříjmoví spotřebitelé moci dovolit kupovat jejich produkty? A přesto je dnes běžné, že při rostoucí inflaci roste i nezaměstnanost. Jak je to možné?

K tomu, aby se deflace či inflace promítla do míry zaměstnanosti, jsou klíčová především subjektivní očekávání zaměstnavatelů: podraží-li jejich výrobky v důsledku rostoucí cenové hladiny, jejich příjmy očividně porostou. Ale porostou pouze nominálně nikoliv reálně: rostoucí příjmy totiž pouze umožní nakupovat ostatní zboží v obvyklé míře, protože samozřejmě rostly i ceny těchto statků. V deflaci to platí obdobně: budou-li příjmy klesat nominálně, budou se naproti tomu zhodnocovat reálně jako důsledek poklesu cenové hladiny.

„Pouze pokud očekávaná inflace bude nižší než skutečná, pak dojde k poklesu nezaměstnanosti, protože lidé krátkodobě podlehnou iluzi, že vydělávají více a budou nabízet více práce. Avšak toto pomýlení netrvá dlouho a za chvíli podobného efektu bude nutné dosahovat vyšší míry inflace než předtím a po nedlouhé době bude ekonomika trpět jak vysokou inflací, tak i nezaměstnaností,“ uvádí ve svém článku pan Ryska. Při odhadu vývoje cenové hladiny je tedy úkolem zaměstnavatelů, aby správně odhadli situaci a přizpůsobili tomu růst mezd, jestliže chtějí zachovat odbyt svým produktům.

Svobodný trh spontánně generuje tendenci k ustanovení toho správného poměru mezi cenovou hladinou a zaměstnaností a pravdu mají ekonomové jako I. Kirzner či J. Šíma, když tvrdí, že zaměstnavatelé při své ekonomické kalkulaci kladou důraz na vlastní lidské zdroje, protože si uvědomují jejich klíčový význam a dosavadní nenahraditelnost homo sapiens. To znamená, že zájmy zaměstnavatelů a zaměstnanců se v zaměstnanecké politice překrývají: *podnikatelé chtějí vytvářet nabídku pracovních míst a pracovníci ji chtějí pokrývat*. Takže při deflaci budou zaměstnavatelé raději snižovat mzdy (které při poklesu cenové hladiny reálně budou stagnovat), než by sáhli k propouštění a ze zbytku zaměstnanců udělali opravdové boháče.

Zároveň to nesmíme chápat tak, že deflace bere lidem motivaci k práci. Vědomí, že peníze, co máme doma pod polštářem, jsou každým dnem hodnotnější, je sice příjemné a nejednoho by přitom mohla lákat myšlenka nicnedělání. Ale pro přežití je samozřejmě nutné nějak s těmi penězi nakládat, nakupovat za ně věci každodenní potřeby. Při takovémto zacházení by tedy

²³ Za poznatky v této oblasti vděčím panu Ryskovi: Pavel Ryska, Mýty o deflaci.

prostředky jednoho dne jistě došly, byť by byly jakkoliv zhodnocené. Člověk tudíž neustále bude chtít pracovat, protože bude chtít utrácet, nebo alespoň přežít.

2.6 Reálný růst dluhů

Deflace skutečně znamená, že naše dluhy reálně rostou, ale pro nabourání obecné vžité představy o zručnosti takového jevu musím čtenáře již poněkolkáté odkázat na stať *Půjčky – nizarní cesta ke štěstí*. Vystřihám se subjektivního posouzení a dovolím si čtenáři položit impertinentní otázku: Je lepší se zadlužit, doufat ve znehodnocování dluhu a vlastní hotovost co nejrychleji promrhat, protože za čas by stejně neměla cenu, nebo je příjemnější, když se bez našich zásahů úspory samy zhodnocují, přičemž narůstají dluhy těch, kteří chtěli více, než si mohli dovolit?

2.7 Vznik monopolů

Čtenář by mohl namítnout, že všeobecný tlak na pokles ceny nahrává vzniku monopolů, protože jakékoliv zkvalitnění, které se navíc projeví poklesem ceny, raketově vyžene zájem o příslušný produkt. Takové poznámce odpovídám, že to samé se mohlo dít i dnes. Ale ve své teorii zacházím dále:

V souladu s rakouskou školou předpokládám zrušení všech Antimonopolních úřadů (ÚOHS) apod. A to proto, že z principu jsou tyto instituce už stejně mrtvy. Rakušané tvrdí, že monopol sám o sobě není pro spotřebitele škodlivý, pakliže má konkurence volný vstup na trh.²⁴ Proti tomu nelze nic namítat. Podnikatelský subjekt totiž vydobytí své monopolní pozice může dosáhnout jedině skrze důvěru spotřebitelů. Ať už si ji získá jakýmikoliv prostředky, vždy mu ji spotřebitel udělil svobodně, protože předpokládal, že to pro něj bude výhodné.

Druhý klíčový aspekt – volný vstup na trh – je významný v momentě, kdy monopol jakkoliv zneužije svého postavení (např. zhorší kvalitu, neodpodstatněně zvýší ceny). To je příležitost pro konkurenci, nabourat postavení monopolního subjektu a nabídnout lidem kvalitnější popř. levnější zboží, po němž je poptávka. Bylo-li by tomuto zabráněno, pak je existence monopolu opravdu veskrze negativní. V tom by právě měla spočívat úloha státu: chránit tržní svobodu a soutěž.

Důležité je, nebránit ve vstupu na trh ani zahraniční konkurenci (prostřednictvím cel, dovozních limitů apod.), protože nejvíce postiženou skupinou budou domácí spotřebitelé, kterým bude odejmuta možnost nákupu levnějších výrobků. Jedná se o prostý tržní princip, který říká, že když domácí producent není schopen uspokojit tuzemskou poptávku lépe než investor ze zahraničí, pak v tržním souboji prostě prohrál. Není na tom nic vadného. To, že např. zanikne dotyčná tuzemská firma, znamená sice momentální redukci pracovních míst, ale ta mohou opětovně vzniknout, jakmile sem např. úspěšný zahraniční investor přemístí výrobu. A ten takový krok jistě učiní, protože bude chtít reagovat na rostoucí poptávku a zaplnit místo po zkrachovalé konkurenci. Spatří nevyužitou erudovanou pracovní sílu a tu zaměstná ve svém novém závodě.

²⁴ Blíže V., str. 55

2.8 Konec hospodářským cyklům

Hojně uváděnou příčinou periodicity hospodářského vývoje bývá jednosměrné pomýlení velkého množství investorů v daném okamžiku na daném místě. Na přirozeném, svobodném tržním rozhraní by se odhady tržního vývoje ze strany investorů projevovaly rovnoměrným podhodnocením a nadhodnocením budoucí poptávky: Jednoduše by nebyl důvod, proč by se investoři měli náhle hromadně shodnout na budoucím poklesu či růstu poptávky. Alokace zdrojů by fungovala na stejných elementárních principech jako každodenní život: někdo čekal méně – a byl na konci dne mile překvapen, někdo více – a zůstal zklamán, což by vedlo k nevědomému ustanovování trh-čisticí ceny přesně dle predikce Adama Smithe.²⁵

Tento jednoduchý mechanismus je ale v moderní době narušen právě chybnou měnovou politikou centrálních bank, která povzbuzuje investice do vyšších stádií výroby, byť pro to nejsou tržní podmínky. Banky skrze expanzivní úvěrovou politiku na trhu vytvoří takovou atmosféru, že ji investoři chápou jako rozhojnění peněžní zásoby, a tak jsou přesvědčeni, že pro jejich nové projekty je v dané ekonomice dostatečný kupní potenciál. Tuto fikci ale později samozřejmě prohlédnou a následuje bolestivý pád do recese.²⁶

2.9 Svědomitá fiskální politika

V situaci, kdy by vlády neměly k dispozici takové množství peněz, které si samy vyrobí, byly by nepřímo nuceny rozumněji nakládat s prostředky jim svěřenými. Nemohly by si dovolit vytvářet deficitní státní rozpočty, protože by pro to jednoduše neměly kapitál.

Navíc bychom byli svědky dnes jen stěží představitelného jevu: státní pokladna by se měla šanci plnit a následně zhodnocovat. To by bylo v příznivých časech obzvláště výhodné, protože by to poskytlo jistý polštář deficitním rozpočtům horších časů – např. v případě přírodních katastrof.

Pro čtenáře, který je přesvědčen, že stát musí disponovat garantovaným přístupem k levným penězům, aby např. mohl zajistit odpovídající zdravotní péči či kvalitní infrastrukturu, rád uvedu jeden příklad z britských dějin: V 18. a 19. st. prodělaly ve Velké Británii velký rozmach tzv. svépomocné spolky. Tyto instituce vznikaly spontánně jako důsledek zájmu pracujících o zajištění v horších časech a formovaly se za různým účelem: pro pomoc v nemoci, v nezaměstnanosti, ale vznikaly např. i pohřebnické spolky. Fungovaly na principu dobrovolného členství a vzhledem k tomu, že členy spolků k takové aktivitě přiváděl vlastní zájem, vyznačovaly se i efektivnějším využíváním zdrojů. Členové těchto organizací navíc vůči sobě nechovali pocit nevraživosti (z obav aby druzí nečerpali jejich peníze) ale naopak sounáležitosti a cítili, že kdo potřebuje pomoci, tomu je opravdu pomozeno. Anglickou tradici následovaly ostatní evropské země a na českém území se s prvními spolky setkáváme v polovině 19. století. Konec těmto odkazům liberalismu přineslo až zavádění povinného státního pojištění. Svépomocné spolky představují nejzářnější důkaz fungování spontánního

²⁵ Více I., str. 83

²⁶ Popsaný mechanismus je důsledkem Kondratieffových cyklů – period, kdy jsou úvěry snadno a kdy naopak obtížně dostupné, a někdy bývá označován jako uměle indukovaný boom – pozn. autor.

trhu, protože skrz ně lze snadno demonstrovat, které oblasti státní regulace je svobodný trh schopen zajistit svým prostým působením.²⁷

2.10 Ztráta vstupní hodnoty peněz

Zpravidla se uvádí, že aby byla měna plnohodnotná, musí mít platidlo samo o sobě nějakou hodnotu. Tato predikce byla jistě platná v historických souvislostech, kdy si lidé byli dobře vědomi, jakou jejich „zlatáky“ mají hodnotu, aniž by ji museli vyjadřovat zbožím, které si za ně mohou koupit. Dnes už ale lidé po měně nepožadují žádnou důstojnost a spokojí se s faktem, že si za reálně bezcenný papír mohou koupit statky, kterým subjektivně přisuzují velkou hodnotu. Jen pro ilustraci uvádíme, že skutečná cena české bankovky o nominální hodnotě 5000 je 2,30.²⁸ Přesto se mnoho lidí s „Masarykem“ v kapse cítí být spokojeno. Vazba peněz na reálnou hodnotu už nenávratně vymizela a nevidím důvod ji násilně navracet zaváděním jakéhokoliv metalického standardu.

2.11 Obchodní bilance

Tento problém je populární ekonomickou fikcí. Ve zkratce můžeme o existenci nevyrovnané platební bilance hovořit pouze v situaci, kdy panuje státem řízený nesoulad devizové a měnové politiky. Zpravidla k takové situaci dochází, když stát chce uměle podnitit zájem o svoji měnu, což ale vede k odlivu peněz.²⁹

Z dlouhodobého hlediska zároveň nemůže jeden stát více dovážet (nakupovat) než vvážet (prodávat), protože by obyvatelé jednoduše chudli a za určitou dobu by už neměli za co nakupovat. Svobodný trh v sobě obsahuje autoregulační mechanismy. Jedním z nich je právě i situace, když při dlouhodobé pasivní obchodní bilanci dochází k odlivu měny, musí zákonitě docházet k deflaci (chtějí-li producenti udržet poptávku). V takové situaci je pro tuzemské producenty mnohem snazší exportovat, protože suma, kterou za své zboží v zahraničí utrží, bude v přepočtu na tuzemské ceny výrazně vyšší, což automaticky povede k vyrovnaní platební bilance a domácí inflaci.

Nastíněný přirozený mechanismus ale narušují vlády svou aktivní podporou exportérů a různými cly a dovozními kvótami. Jak jsme ukázali dříve, cla a dovozní limity poškozují nejvíce tuzemské spotřebitele. A subvence exportérům neopodstatněně upřednostňují jednu zájmovou skupinu před dalšími. Pakliže si podnikatelský subjekt není schopen nalézt cestu na daný trh sám, není nutné narušovat tržní harmonii a pomáhat mu různými pobídkami, zatímco ostatní společnosti si své zásluhy musí vybojovat v neúprosném tržním procesu.

²⁷ Podrobněji XII.

²⁸ Rovněž VIII., str. 12

²⁹ Blíže XIV., str. 6

2.12 Uvedení utopické teorie do praxe

Oxymoron v nadpisu je bohužel zcela na místě. Již zpočátku jsem zmínil pár důvodů, proč navrhovaná teorie pravděpodobně nikdy nevejde v platnost. Pojďme si je shrnout:

- stát se nevzdá znehodnocování svých dluhů
- stát se nevzdá kontroly nad měnou, jejímž prostřednictvím může provádět hluboce deficitní fiskální politiku
- lobby investorů a firem bude vždy silnější, protože jednotnější než přání spotřebitelů

Přes všechny uvedené překážky se pokusím nastínit, jak by mohlo dojít k takto přelomové reformě. Pro její fungování musí být tedy splněny minimálně následující podmínky:

- musí být provedena v jednom okamžiku po celém světě, protože jinak by se státy s takto striktní měnovou politikou staly krajně neatraktivními
- musí být důkladně propracován dlouhodobý transformační plán, který musí být opět ve všech zemích stejný – odlišné podmínky by udělaly dotyčné země pro investory pro jistou dobu atraktivnějšími
- musí být překonán odpor ze strany subjektů, které svoje hospodaření mají vystavěné na úrocích a musí jim být poskytnut dostatečný prostor pro transformaci svých investičních záměrů – z toho důvodu bych si dokázal představit přiměřené vagatio legis v délce asi 20 let

A právě poslední bod je neojšemetnější, protože by musel být ošetřen propracovanou a opět jednotnou legislativou, aby nedocházelo k poškozování či zvýhodňování subjektů, které působily v oborech, jejichž činnost se radikálně změní (mám na mysli především finanční ústavy, developery aj.).

Zpočátku jsem hovořil o liberálech jako o lidech, kteří mají pouze malou šanci, že svůj boj někdy vyhrají. Předložením neobvyklého měnového uspořádání jsem sám nastínil, jak takový odpor k liberalizaci vzniká. Reformy vracející moc do rukou lidu imanentně postulují nízkou naději na úspěch a vyžadují ohromnou vůli bojovat a především schopnost prosadit nepopulární změnu. Nejsem schopen vyhlásit metodu, jakou by se mělo postupovat, jelikož si dobře uvědomuji zrádnost polovičatých kroků.³⁰ Ale stále si uchovávám naději, že se akumuluje skupina racionálně uvažujících lidí, kteří budou ochotni hájit pravdu proti fikci.

³⁰ Z poslední doby můžeme podat ilustraci na příkladu české reformy zdravotnictví v režii pana Julínka, která, vzhledem k tomu, že začala tím nejméně populárním krokem (poplatky u lékaře), se od svého počátku potýkala s obrovskou nevolí a odporem, až nakonec musela být definitivně odpískána – pozn. autor.

3. Rakouská polemika

Jedním z cílů této práce je vybudovat ve čtenáři střízlivou odolnost vůči populárním bludům i neotřelým myšlenkám, kterými se dennodenně plní sdělovací prostředky. Doposud jsme se věnovali hlavně mainstreamovým dogmatům, takže nazrál čas demonstrovat nedostatky netradičních ekonomických náhledů.

K tomu nám poslouží článek *Krize? Jaká krize?* od pana Tomáše Frankeho, kandidáta politické strany Suverenita pro volby do PS PČR 2010. Jak dokazují internetové stránky pana Frankeho, tento muž napsal již mnoho „ekonomických“ pojednání, ovšem jak ilustrují následující řádky, jejich odborná úroveň je pochybná.

3.1 Krize? Jaká krize? Tomáš Franke

„O současné ekonomické krizi kolují v tisku hotové romány. Bohužel, ve většině z nich se autoři dopouštějí jedné zásadní nepřesnosti. Srovnávají současnou ekonomickou situaci s Velkou hospodářskou krizí z roku 1929.

Současná krize je ale něco naprosto jiného. Vlastně bychom vůbec neměli používat slovo krize. Není to vůbec krize, jako ta v roce 1929. Je to počátek konce fungování amerického principu ekonomiky.

Tak jako se před dvaceti lety sesypal komunistický socialismus jako domeček z karet, tak se dnes hroutí americká ekonomika. K pochopení toho, proč k tomuto kolapsu došlo, vůbec nepotřebujete ekonomické vzdělání. Spíše se k tomu hodí zdravý český selský rozum.

Představte si, že jste vynalezli integrovaný obvod. Součástka, kterou dnes najdete snad úplně ve všem. Součástku, bez které vám neprodají ani rohlík, protože i kasa v obchodě je vlastně počítač.

Jistá firma v Americe vynalezla integrovaný obvod. Jen pro úplnost, byla to firma FAIRCHILD a bylo to v roce 1958. Jenomže vedení firmy chtělo větší zisky, proto výrobní linku přemístilo z Kalifornie do Číny.

Číňané se jistě dají vyškolit na obsluhování naší plně automatické linky a na rozdíl od Američanů to budou dělat „za hrst rýže“. A nám (vedení firmy FAIRCHILD) vzroste zisk – to přece není k zahazení, že jo.

Přibližně ve stejné době přišla jistá firma AMPEX na fintu, jak nahrávat obraz na magnetický pásek. Ano, jde o princip, se kterým se naprostá většina z nás setkala u své VHS.

A AMPEX se ani nenamáhal s hledáním americké firmy, která by to vyráběla, a rovnou prodal veškerou technologii Japoncům. A tak to šlo s jednou firmou za druhou.

Zatímco v 50. letech bylo v USA na 30 firem, které vyráběly televizní technologie, v roce 1987 zbyla jen jediná – ZENITH. Když rozmontujete počítač, do jehož monitoru právě teď koukáte, snadno zjistíte, že asi 95 % součástek v něm je z Číny, Japonska nebo přilehlých států.

Jenomže ekonomika je hlavně o tom, že se věci a peníze otáčejí. Lidé pracují, vydělávají za svou práci peníze a za ty peníze si zase koupí jiné věci, které se vyrábějí v dalších továrnách.

Jenomže s odsunem výroby z Ameriky spolu s ní odcházela i práce. Střední třída, nejpočetnější skupina obyvatelstva začala chudnout. V 80. letech vyhlásil prezident REAGAN tzv. ekonomiku služeb.

O co šlo? Byla uměle vytvořena pracovní místa ve sféře služeb a ta byla zaplňována nezaměstnanými z výroby, kterých rychle přibývalo. Tím, že si všichni budou navzájem prát prádlo, půjčovat videokazety nebo podávat na sebe žaloby se ale stát neuživí!

Odchodem výrobních odvětví také klesala konkurenceschopnost Ameriky. Tak se stalo, že Čína, která vyrábí výrobky pro půl světa, začala vzkvétat, zatímco Amerika, kde se vyráběly zbraně a speciální výrobky pro pár speciálních zákazníků, chudla.

Je to úplně stejné, jako když farmář, který je ve finančních problémech, prodá traktor. Za utržené peníze pokryje pohledávky, ale ten traktor mu při práci přece jenom chybí, proto začíná pracovat pomaleji a méně produktivněji, než jeho soused, který zatím traktor prodat nemusel. Následkem toho se dostane do ještě hlubší platební neschopnosti. Musí tedy prodat kombajn, aby mohl poplatit dluhy. Jenomže to jeho práci ještě více zbrzdí a ještě více sníží jeho schopnost konkurovat sousedním farmám.

Jistě není nutné popisovat, jak to musí dopadnout. Za několik let jsou z kdysi prosperující farmy už jenom ruiny. A právě tohle se stalo v Americe.

Její zahraniční dluh rychle narůstal. Mnohem horší však bylo to, že čím větší tím dluh byl, tím také rychleji narůstal. Je to úplně stejné jako u toho našeho farmáře.

Když se podíváme na nárůst zahraničního dluhu, celé jeho tři čtvrtiny vznikly za posledních 20 let. Za vlády George BUSHE staršího, B. CLINTONA a velkého dobyvatele George BUSHE mladšího, vznikl TŘIKRÁT větší státní dluh, než za celých 50 let uplynulých od Velké krize!

Zkrátka – Spojené státy mají velký problém a nějaké milionové injekce do bankovníctví to nespraví! Ty řeší následky, ale ne PŘÍČINY problému. To je vlastně jenom další prodaný kombajn.

A až se dolary rozkutálejí, zapadnou Spojené státy do ještě hlubšího bahna. Současný dluh tohoto státu v přepočtu na jednoho obyvatele včetně nejmladších kojenců je asi 4,000.000 českých korun.

Je to tak obudné číslo, že i kdyby se všechny daně, které se za celý rok vyberou v celých USA, použily na splácení dluhu – vůbec by nepřestal růst!

Už nyní je zcela jisté, že tento dluh nesplatí ani děti dnešních amerických dětí!!! A velmi pravděpodobně je, že bohužel ještě ani jejich děti.

Někteří nositelé Nobelových cen za ekonomiku předpokládají státní bankrot Spojených států a celkový pád dolarové ekonomiky po celém světě. Možná to bude ještě dříve, než se to čeká, neboť Čína a Brazílie se rozhodly, že v krátké době opustí americký dolar jako svou rezervní měnu.

Skončím volnou citací úvodního odstavce jednoho z článků, kterým nezávislí američtí ekonomové hodnotí situaci ve své vlasti. Toho dne se JOE SMITH vzbudil brzy, neboť jeho budík Made in Japan byl nastaven na šestou hodinu.

Zatímco v konvici Made in China začínala vřít voda, oholil se holicím strojem Made in Hongkong, navlékl na sebe košili Made in Srí Lanka, značkové džíny Made in Singapur a tenisky Made in Korea.

Poté, co si na své elektrické pánvi Made in India připravil snídani, usedl ke stolu se svou kalkulačkou Made in Mexico, aby si spočítal, kolik dnes může utratit. Když si srovnal čas na svých hodinkách Made in Tchajwan s časovým signálem z rádia Made in India, nasedl do svého vozu Made in Germany a pokračoval v hledání nějaké dobře placené práce v Americe.

Na konci dalšího marného a neradostného dne se JOE rozhodl trochu si odpočinout. Vklouzl tedy do sandálů Made in Brasil, nalil si sklenku vína Made in France a pustil televizní přijímač Made in Indonesia. A přemýšlel, proč se mu nedaří najít dobře placenou práci v Americe.

U tohoto odstavce se lze i zasmát, ale faktem zůstává, že v době, kdy Američanům „padla“ první velká banka BEAR STEARNS, pocházelo asi 86 % spotřebního zboží z dovozu a jen zbytek byl vyroben ve Spojených státech.

Dnes, pouhý rok poté je toho domácího zboží zase o několik procent méně. Průmyslová výroba ve Spojených státech totiž zase poklesla.

Nechť je to tedy poučením pro ty z Vás, kdo budete kandidovat do Poslanecké sněmovny. Využijme toho, že Češi byli zvyklí v minulém režimu vyrábět většinu věcí, které potřebovali. Proč tedy nezačít zase vyrábět? Byli jsme totiž nejvyspělejším státem v rámci RVHP. Nebýt toho, že parta tunelářů proměnila továrny na sklady nábytku, mohla se nás tato krize – pardon kolaps – dotknout jenom nepřímo.“³¹

³¹ Franke, T.: www.tomas-franke.cz 24.5.2009

3.2 Reakce v duchu rakouské ekonomie

Jsem přesvědčen, že *příměra současné „krize“ s Velkou depresí není* zcela scestná. Recese přelomu 20. a 30. let a recese současná mají jednoho společného jmenovatele a tím je inflační politika levných peněz praktikovaná po celém světě, ovšem logicky s nejzřetelnějšími (či spíše na odiv nejvíce předkládanými) dopady na druhém největším trhu světa, ve Spojených státech amerických.

Zatímco ve 20. letech cítil FED příležitost pro oživení domácího hospodářství vydáváním levných úvěrů pro exportéry na válkou zbídačené Britské ostrovy při alibistickém krytí *pomoci torzu slavné velmoci*, osudným píchnutím do vosího hnízda byla v případě současné tzv. hypoteční krize vládní politika „vlastní bydlení pro každého“. Pokaždé centrální banky nalévaly na trh ničím nepodložené a neopodstatněné množství peněz, které podněcuje k utrácení, čímž vytváří inflaci, která snižuje reálnou hodnotu úspor, jež jsou jediným objektivním měřítkem hospodářského růstu. Těmito kroky banky mátlly investory, kteří nebyli schopni úspěšně rozklíčovat opravdové potřeby trhu a navíc jim chyběla i odpovídající zpětná vazba, protože subvencované zboží se snadno exportuje do zemí, kde prakticky všechno chybí.

Historická fakta:

Před 80-ti lety podniky doplatily na fakt, že snadno získanými penězy z dostupných úvěrů nadhodnotily možnosti trhu. Logickým důsledkem takovýchto podnikatelských omylů (chybně alokovaných zdrojů) by bylo jejich opravení, které by s sebou mj. neslo pokles mezd – musíme pochopit, že každý podnikatel (dobře si vědom vzácnosti lidských statků) by raději udržel větší počet lidských zdrojů za nižší mzdy, než vybral pouze pár zaměstnanců, ty odměňoval neúměrně situaci, a po překonání krize by obtížně opětovně nabíral v oboru zběhlé zaměstnance. Pokles mezd by byl až za jistou dobu následovaný poklesem reálných cen a tato prodleva by způsobila přechodné období ekonomické deprese.

Jenže tomu chtěla hlavně Amerika za každou cenu zabránit. FED pokračoval v nastoleném inflačním trendu a podnikům bylo sděleno, kolik stojí jeden zaměstnanec, což mělo za následek 25%³² nezaměstnanost, protože při klesajících tržbách si firmy nemohly uchovat stejnou cenu vstupů. Celou situaci údajně zachránil Roosevelt svým „spásným“ Novým údělem, který vyhnal americký deficit veřejných financí do astronomických výšin, přičemž vytvářel umělou vzácnost práce, když bylo zakázáno např. pracovat přesčas, prodávat pod (uměle stanovenou!) oficiální cenou apod.³³ Tím sice udržel zaměstnanost v hezkých číslech, ale ta neměla oporu ve skutečných požadavcích trhu.

V devadesátých letech doplatily asijské trhy na indukovaný boom (optický růst peněžní zásoby vzešlý úvěrovou emisí), jímž centrální banky dotyčných zemí lákaly nové investory, kteří, desorientováni makroekonomickými údaji, přistupovali k zemím (jiho)východní Asie jako k zemím s velkým kupním potenciálem. Realita (odrážená skutečnými úsporami) byla

³² Srov. XVII., str. 83

³³ K tomu blíže XVII., ad str. 85

však úplně jiná. Jakmile investoři odhalili pravdu, rychle ukončili většinu aktivit v tomto regionu.

V roce 2007 opět krachla politika levných úvěrů – tentokrát na poli hypoték jako důsledek americké politiky „vlastní bydlení pro každého“. Banky díky vládním zárukám směly za směšných (roz. skoro žádných) podmínek půjčovat téměř každému poměrně velké úvěry bez ohledu na schopnost dlužníků splácet. Lidé, jimž byly tyto *subprime* hypotéky určeny, měli ve smlouvách stanovené jen velmi omezené ručení, a tak na emisi státem podporovaných úvěrů doplácely především komerční finanční ústavy. V zástupu padlých vyčnívají dvě jména: Washington Mutual a Lehman Brothers.

Všem třem krizím předcházela neracionální růst na akciových trzích – ceny akcií rostly bez ohledu na skutečnou výnosnost podniků. A všechny tři krize reflektovala masivní medvědí atmosféra na trzích po procitnutí pomýlených investorů.

Současná politika léčení bohužel spočívá na stejných principech, z jakých krize vzešla. Vláda USA natiskla ohromné množství záchranných peněz pro AIG, Citigroup, GM a další společnosti, čímž vpustila na trh neopodstatněné množství peněz. Banky jsou dále podněcovány k vydávání úvěrů, což přifukuje inflační bublinu. Lidé nejsou motivováni ke spoření a utrácejí s vědomím, že za uspořené peníze by si za 10 let (díky expanzivní úvěrové politice) stejně nic nekoupili. Burzovní investoři se dostanou pod státní kontrolu, zachráněné podniky jsou pseudozárodněny a z demokratické společnosti mizí jedna svoboda za druhou. Vlády opakují stále stejné omyly a ztrácejí jakoukoliv schopnost sebereflexe.

Argument přebytku pracovní síly je zcela irelevantní. Za existence skutečně svobodného trhu by si domácí podnikatelé uvědomili skrytý potenciál volných lidských zdrojů a při přebytku finančního kapitálu, plynoucího z výrobních zisků díky laciné výrobě v Asii, by si mohli dovolit najímat dražší sílu doma a rozjíždět nové, inovativní projekty.

Pan Franke si totiž nevšiml toho, co *Bastiatovskou* hantýrkou *není vidět*. Je pravdou, že když firma nalezne dostatečně fundované pracovníky na zahraničním trhu ochotné pracovat za nižší odměnu než ti domácí, pak se nebude rozpakovat přestěhovat své výrobní závody přes půl planety. Tím sice dočasně zaniknou některá pracovní místa na domácím trhu, ale musíme si uvědomit, že nejvzácnějším statkem je ve skutečnosti *homo sapiens*, a že svobodný trh nenechá masu lidí chtějících pracovat bez povšimnutí. Dobrovolné nevyužití lidských zdrojů v době konjunktury nemá historický precedens. Podnikatelé, dobře si vědomi potenciálu nepracujících, vytvoří nová pracovní místa, zangažují nezaměstnané a ti se pak stanou základem pro rozvoj dalšího podniku atd.

Tento princip je ale narušen státními politikami plné zaměstnanosti, kdy jakákoliv inflace menší než pádívá není vnímána ani zdaleka tak negativně jako její procentuální ekvivalent v měřítku nezaměstnanosti. Vlády vytváří pracovní místa financovaná nově natištěnými penězi, čímž podnikatelům zhoršují orientaci na trhu s pracovní silou, protože si podnikatelé jednoduše nevšimnou „ladem ležících“ pracovníků. Vlády samy rozhodují, kde se bude pracovat a tam také přesměrovávají a uplatňují nevyužitou pracovní sílu. Tímto se velice blíží

socialistickému hospodářství. Souvislosti mezi americkým kapitalismem a sovětským socialismem si ostatně velmi trefně všiml sám autor.

Musíme si uvědomit, že americké pojetí demokracie není synonymem pro skutečně svobodný trh se společnými právy pro všechny, nýbrž silně etatickou strukturou, jejíž regule vedou k *dobývání renty* ústící v oprávněný pocit křivdy na straně těch, jejichž podnikatelské aktivity vláda nepovažuje za důležité. Ve světle těchto skutečností podnikatelé ztrácí přímou vazbu na pravé požadavky trhu, čímž je omezena jejich *schopnost ekonomické kalkulace*. A právě nemožnost si ověřit, zda nabízené zboží za dané ceny je na daném místě skutečně žádoucí, či (pro naše účely) jaká je nabídka pracovní síly, bylo Misesovi hlavní oporou v jeho kritice socialistické „ekonomiky“.³⁴

Odchodem výrobních odvětví také klesala konkurenceschopnost Ameriky. I tato citace je mylná. Vždyť největší *HDP per capita* v Evropě vytváří ekonomiky jako Lucembursko či Švýcarsko, kde je primární potažmo sekundární sektor zanedbatelný v porovnání s terciérním či vědou.

V současnosti zatím nikdo není schopen nahradit člověka rozumného a premisa nevyužitých lidských zdrojů je i z toho důvodu zcela zavádějící.³⁵ V dnešním globalizovaném světě nemůžeme předpokládat, že státy budou dokonale soběstačné, čímž pan Franke zřejmě myslel, že domácí pracující budou vytvářet domácí produkt jen pro domácí uživatele. Svobodný trh je nejefektivnějším ekonomickým instrumentem a jeho omezování pouze povede k dalším zkresleným pohledům na ekonomii jako na oblast nutně podléhající státní regulaci.

³⁴ Blíže VII., ad str. 181

³⁵ Podrobněji V., 4. kapitola

Po té, co jsme poukázali na slabiny jedné sice neotřelé, leč nekvalitní teze, přichází konečně prostor na v textu tolikrát odkazovanou stať *Půjčky – bizarní cesta ke štěstí*. Zde vyličím můj subjektivní náhled na fenomén půjček, který je hlavním motorem (ale rovněž brzdou!) moderní ekonomiky.

4. Půjčky – bizarní cesta ke štěstí

Jednu z nejvýznamnějších rolí peněz dnes bohužel představuje schopnost činit předmět půjčky, tedy prostředku, který nám umožní dosáhnout na statky, jež bychom jinak nebyli schopni pořídit. Moderní společnost dorostla stadia, kdy pojem půjčka prostupuje téměř každou oblast našeho života. Denně jsme trýzněni reklamní masáží více či méně seriózních finančních institucí, které nabízejí půjčku za jakýchkoliv podmínek. Studenti ekonomie dobře vědí, že bez studia úroků by byla jejich věda poloviční. Pravidelně v našich poštovních schránkách nacházíme obálky s nehezky číslu, které nám zhruba sdělují, že už jsme splatili 20 % z naší milionové půjčky, ale s příslibem, že za 20 let, když už budeme mít zapláceno 1,6 milionu, budeme na 80 %.

„Vyspěli“ jsme do stavu, kdy se dluh chápe jako samozřejmost. Státní rozpočty po celé planetě jsou toho jasným důkazem. V dnešním světě nenajdeme nezadluženou zemi. Naopak politici září štěstím, když se jim státní dluh daří udržet pod 100 % HDP. A když ani to nevyjde, nic se neděje. Vyhlásí státní bankrot, dostanou další peníze od MMF a celý kolotoč může započít znovu.³⁶ Takový vzor dávají politici lidem a ti jej nemilosrdně následují.

Zadlužovat se je normální, dělají to všichni, tak proč my bychom se měli vzdát příležitostí, které se nám díky cizím penězům nabízejí? Nemáme ve dvaceti letech peníze na auto? Nevadí, půjčme si. Vybudujme vlastní štěstí na cizích penězích a zadlužme se na zbytek života, vždyť to je běžné a stát se postará o každého, komu tato logika zlomila vaz – legislativa přece pamatuje i na takové případy.³⁷ Stát totiž miluje, když se peníze „točí“, a když se rozjíždějí chatrné investiční projekty, které by na zdravém, svobodném trhu neměly místo. Přitom panuje obecná shoda, že reálný ekonomický růst se může opírat výhradně o úspory, které jediné opravňují investice do vyšších stádií výroby.

Silně pocítuji, že je něco špatně. Touha po abnormálním růstu, uměle indukovaném nízkouročenými penězi, prostupuje společností jako mor. A to se všemi jeho důsledky. Kdo se jednou nakazí, ten se zpravidla nevyлéčí. Jedna půjčka, následuje další a když ta se náhodou nesplatí, tak přijde půjčka na půjčku. „Ale v klidu. Vždyť je mi teprve třicet a dlužím jen dva miliony.“ Jestli si stále nejsme vědomi zvrácenosti, do které se společnost dobrovolně ponořila, můžeme umřít s falešným pocitem, že jsme žili šťastně. Díky cizím penězům...

³⁶ MMF pro poskytnutí úvěru vyžaduje jisté reformy, jejich vymahatelnost je však obtížná, protože by měly být realizovány až po poskytnutí půjčky. Dalším problémem je, že zaměstnanci MMF jsou ohodnocováni na základě objemu poskytnutých půjček a že tedy nejsou osobně motivováni k tomu, aby naučili státy hospodařit. Srovnej XVIII., kapitola 4.

³⁷ Insolvenční zákon 182/2006 Sb.

Kdy si konečně uvědomíme, že chtít víc, než kolik si můžeme dovolit, je utopie? Kdy nám dojde, že radost z nově postaveného domu, který jsme prostřednictvím hypotéky vybudovali na cizích penězích, je radostí falešnou? Vždyť nám patří jenom na papíře, ale ve skutečnosti je produktem cizích peněz. Konzumní společnost je natolik závislá na stále větší spotřebě, že nespátňuje překážku ani v manipulaci s cizími prostředky a pracuje s nimi jako s vlastními.

Přesto, neshledáváme-li doposud na úvěrech nic vadného, proč tak tvrdě odmítáme lichvu? Vždyť se jedná o úplně totožné činnosti. Když se nám úrok 10 % jeví v normě, proč 70 % ne? Není pak také stejně nemorální, když identický parfém prodává obchod A za 900 Kč a obchod B, třeba i ve stejném nákupním centru, za 1500 Kč? Přitom je jasné, že ani obchod A na takovém businessu neprodělává, protože prodej pod cenou vyšel z módy. Takže je legální, aby měl obchod B o 70 % větší cenu, a tudíž nejspíš i marži? Dosud to problém nikomu nedělalo a nikoho nenapadlo stanovit nějaký limit na přidanou hodnotu (marži). Tato primitivní ilustrace je přitom úplně přesnou analogií trhu půjček. V obou případech podnikatelé jen alokují zdroje podle přání spotřebitelů. Vždy platí, že nabídka by bez poptávky nepřežila. Když je poptávka po 70% úrocích, kdo nám dává právo ji zakazovat? Proč lidé, kteří touží po cizích penězích za 70% úrok, mají menší práva než lidé, kteří se spokojí s 10% úročenou půjčkou? Zakážeme pak lidem i kupovat předražené produkty? Rozhodně ne, naopak obecně tíhneme k přesvědčení, že člověk, který více mrhá penězi, je člověk bonitnější, což jistě neposuzujeme jako špatnou vlastnost. Musíme si uvědomit, že vysokoúročené půjčky mají historický význam a vždy byly pouze reakcí na poptávku. Lichváři vlastně jen alokovali svoje kapitálové statky. Protože je lidé potřebovali. Opravdu cheme stanovit míru, ve které jsou lidské potřeby stejného druhu ještě přijatelné a nad níž už tací lidé nemají právo o takovou sužbu žádat?³⁸

Ale zpět k problému etiky půjček. Po dlouhé a nekonstruktivní kritice bych měl čtenáři, v zájmu zachování alespoň nějakého personálního kreditu, přiblížit situaci, ke které by došlo, kdyby půjčky neexistovali. Nastíháme tedy historický vývoj bez půjček. Velice pravděpodobně by společnost nikdy nezažila průmyslovou revoluci ani veškeré dvojciferné konjunktury. Pro tyto abnormality by svobodný trh bez půjček zkrátka neměl dispoice. Ale to neznamená, že bychom v roce 2000 žili na úrovni 18.st. Naopak. Veškerý pokrok by stál na mnohem pevnějších základech. Nebyli bychom svědky státních bankrotů. Nezažili bychom žádné bankroty investorů, kteří svůj kapitál chybně alokovali kvůli nezodpovědné politice centrálních bank.

Společnosti, které by byly vybudované od píky na vlastních základech, by získaly v procesu učení mnohem více. Je to podobné, jako když se květina přizpůsobí drsným stepním podmínkám. Taková květina je mnohem odolnější než rostlina, která roste v příhodnějším prostředí uprostřed deštného pralesa. A mnohdy mají pouštní květiny dokonce hezčí a nápadnější květy než „tuctovky“ z pralesa. Stejně to chodí i v podnikatelské sféře. Živnostníci, kteří se prosadili ve složitém a dlouhodobém procesu cesty „ze dna vzhůru“, nepochybně disponují serióznějšími zkušenostmi než podnikatelé, kteří si za mamutí úvěr

³⁸ K tomu XV.

opatřili ty nejmodernější technologie, aniž by brali na zřetel další faktory, jako např. zda mají lidské kapacity k obsluze takových strojů.³⁹

Nabízí se otázka: Jak by mohl živnostník či firma nabýt požadovaného vstupního kapitálu, kdyby si jej nemohl půjčit? Neměl-li by bohaté příbuzné, jednoduše by nemohl. Ale to nesmíme chápat jako překážku lidské vynalézavosti. O svém nápadu může takový člověk přesvědčit další osoby, například své známé, kteří by byli ochotni vstoupit do projektu s ním, čímž by výrazně navýšili základní jmění. Navíc takoví lidé by neriskovali nic víc, než právě onen vstupní kapitál. Nevystavovali by sebe ani své blízké riziku ručení a mohli by využívat dostupnosti širší a silnější pracovní síly hned od počátku, protože lidský rozum je tou největší hodnotou a i v ekonomice platí „více hlav více ví“.

Dalším kontraargumentem by mohlo být, že se mladí lidé v bezúvěrové situaci nebudou moci finančně osamostatnit a založit rodinu. Pro vyvrácení takové námitky stačí užití přirozené logiky. Kdyby celoplošně nastala situace, že zaměstnavatelé svým zaměstnancům neplatí dostatečné mzdy na pokrytí nákladů souvisejících s rodinným životem, tak by v důsledku uvědomění si těchto faktů museli zaměstnavatelé přehodnotit svoji mzdovou politiku a v zájmu udržení pozitivní perspektivy pamatovat na příští generace zaměstnanců.

A i v případě, že by se zaměstnavatelé odmítali vzdýt svých mzdových kvót, nic nebrání zaměstnancům zakládat vlastní společnosti, kde by o svých mzdách mohli rozhodovat svobodně. Budou-li úspěšnější než etablované struktury, pak uspějí. V bezúrokové společnosti totiž o úspěchu a prohře rozhoduje pouze vlastní kreativita, vynalézavost, know-how.

Načal-li jsem téma rodinné ekonomiky, pak musím předložit další produkt přirozené logiky: Čtenář by mohl namítat, že by si drtivá většina mladých párů nemohla v bezúvěrové situaci dovolit vlastní bydlení, které je tak klíčové pro založení spokojené rodiny. Jenže to je pouze další omyl pramenící z fundamentálního pokřivení trhu kvůli existenci půjček. Developeři, vlastníci domů a vůbec všechny společnosti z oblasti bydlení ve svých kalkulacích od začátku počítají s tím, že ke koupi jejich produktů se spotřebitelé budou muset zadlužit. Proto se nezdráhají nastavit ceny nepřiměřeně vysoko průměrným platům. Není třeba dodávat, že samotní developeři přežívají jen díky dobrým vztahům s finančními institucemi, které jim půjčují peníze na tolik finančně náročné projekty. Dokonce se domnívám, že v historii stavebnictví snad žádný developer v jednu chvíli nedisponoval takovou hotovostí, jakou představovaly jeho závazky. Současná krize, kdy developeři byli jedněmi z nejdříve a nejvíce postižených institucí, tuto myšlenku podporuje. Úvěry prostupují trh ve všech jeho úrovních a tomu se přizpůsobila i cenová hladina. Uvažování lidí je zcela zbytečně a neoprávněně zdeformováno ve prospěch profitu finančních institucí. Chtěly-li by si tedy stavební firmy a realitní kanceláře udržet klientelu, musely by tomu přizpůsobit cenu svých produktů tak, aby na ně dosáhly i mladé rodiny.

Bezúrokové prostředí dokonce ani neznamená tlak na vznik monopolů a vymizení konkurence, čemuž jsem se věnoval již dříve. V případě, že by spotřebitelé nebyli spokojeni se současnou nabídkou, mohou sami přijít s alternativou, pakliže budou mít volný přístup na

³⁹ Blíže V., 4. kapitola

trh, který jim zaručí stát. Navíc, mají-li vlastní zkušenosti s takovým problémem, jistě uspějí, protože se narozdíl od etablované konkurence poučili a reagovali na vývoj poptávky.

Existenci úvěrů zkrátka nelze podepřít žádným relevantním argumentem, ale přesto existují. To proto, že stát si začal půjčovat na výdaje své neuvědomělé politiky a poskytl tak špatný precedens jeho občanům. Úvěrové emise (v tomto případě hypotéky) jsou koneckonců příčinou současné krize. V rámci populistického hesla „vlastní bydlení pro každého“ banky v USA z posvěcení vlády poskytovaly velkolepé úvěry bez ověřování solvence svých klientů. A klienti neměli dost předvídatosti, aby predikovali problémy, které se splácením mohou vzniknout. Nakonec takových problémů vznikly miliony a to kvůli systémové chybě, kterou si společnost vypěstovala a kterou si hřeje jako hada na prsou. Vzhledem k tomu, že léčení krize spočívá v dalších půjčkách, točíme se v kruhu, ze kterého se všichni bojíme vystoupit.

Na závěr bych rád připojil návrh alternativního principu poskytování úroků pro všechny, jimž to svědomí povolí. Budeme-li se pohybovat v bankovníctví s plným krytím depozit (což je dnes bohužel utopie), mohl by každý klient při zakládání účtu rozhodnout, jaké procento svých vkladů si přeje mít neustále na účtu. Konzervativní klient by např. zvolil 90 %. To znamená, že banka by z jeho peněz mohla použít 10 % např. na poskytnutí hypotéky. Navíc by klientovi, jemuž peníze patří, mohla za jeho ochotu formálně se vzdát části svých peněz jako odměnu připisovat část úroků, které získá z poskytnutí takové hypotéky. Klient, jež by bance půjčil např. 30 % svých vkladů, by pak logicky inkasoval i větší odměnu atd. Všechno to jsou kroky, které nepotřebují plošné ředění peněžní zásoby, a tudíž by nedeformovaly trh.

Uvědomuji si, že úvěrového parazita nelze ze dne na den ze společnosti vymazat, nejspíš to nepůjde už nikdy. Stejně jako se nelze vrátit ke zlatému standardu. Ale zbyl-li v nás sebemenší pozůstatek zodpovědnosti a morální uvědomělosti, musíme si neustále opakovat, že zaběhnutý finanční pořádek je špatný, a musíme se ostatním stavět příkladem. Musíme vydržet ostatním předkládat silné argumenty a apelovat na všechny morální relikty, o které moderní společnosti ještě nepřišla. Jen ve společnosti, kde o úspěchu rozhodují výhradně vlastní intelektuální schopnosti, může být prostor pro pojem jako je *sociální spravedlnost*.

5. Závěr: Zodpovědnost jako břímě liberalismu

Práci si dovolím ukončit sociologickou úvahou o skutečném přínosu liberálního společenského uspořádání a použiji k tomu příklady s centrálně plánovaným hospodářstvím. Uvědomuji si totiž, že čtenáři se tato práce může jevit příliš jednoznačnou a tudíž nereseriózní, protože byl prostor vyhrazen takřka výhradně liberálním názorům, jejichž obhajobu může moderní člověk místy považovat za arogantní. Chce-li čtenář zjistit, že si uvědomuji i rizika, která liberalismus přináší, necht' věnuje pozornost závěru výstředního počínu, jímž se prokousal až posledního řádku:

V době, kdy disponujeme všeobecným volebním právem, kdy si můžeme koupit cokoli, na co máme prostředky, a kdy můžeme studovat všude, kam nás přijmou, dobrovolně nechodíme k volbám, dobrovolně si půjčujeme na věci zbytečné a dobrovolně podplácíme děkany, aby nás přijali na konkrétní fakultu.

Takto nakládáme se svobodou, která nám historicky byla tak dlouhou dobu upírána. Toto je výraz totálního pohrdání dispozicí, která dodnes po celém světě vůbec není samozřejmá. Příliš brzo jsme zapomněli na vládní diktát, který nám poskytoval velice omezená práva a který prakticky stanovil obecně dodržovanou (někdy i vymahatelnou) šablonu spořádaného života.

Mezitím jsme si na současný stav věcí tak zvykli, že jsme zabředli do známých kolejí s nulovou vlastní invencí a svoboda se nám stala na obtíž. Zdráháme se převzít odpovědnost a bojíme se vystoupit z davu. Obecně totiž platí paradoxní vztah, že čím menší práva tím větší záruky a naopak. A člověk zpravidla upřednostňuje momentální, skromnější jistotu před vidinou lákavého, byť nejasného zítřku.

Srovnání socialismu s naší dnešní společností je toho nejlepším důkazem. Socialismus (pro zjednodušení budu pracovat s pojmem socialismus v podobě, v jaké se projevil v ČSSR v letech 1948 – 1989) nám sice dával právo volit pouze jednu stranu, ale zato nám dal jistotu zaměstnání a státního důchodu. Existovala pouze omezená nabídka oblečení, ale takové oblečení si mohli dovolit všichni. Bylo velmi obtížné studovat vytouženou školu, ale studium bylo prakticky zadarmo.

Co na tom, že existovala pouze velmi limitovaná možnost kariérního vzestupu, nebyl-li člověk členem KSČ. Co na tom, že ovoce ze západní Evropy bylo posvácením a že studium svou koncepcí ani náplní nedosahovalo dnešní úrovně. Nepochybují o tom, že průměrný člověk byl spokojenější před třiceti lety než dnes. Lidé, tak jak jsem je měl možnost poznat, totiž disponují nevzdorovatelnou touhou soutěžit, srovnávat se s jinými a dosáhnout úspěchu bez ohledu na to, kolika jiným lidem při své „cestě na vrchol“ uškodí, hned jakmile se jim otevře skulinka, ve které pro toto soupeření bude místo.

Tato teze platí dnes a platila jistě i v letech osmdesátých a dříve. Ale jakmile žijeme v liberálním uspořádání, otevírá se pro podobnou řevnivost a soutěživost mnohem více prostoru, kde lidé ve své mamonové euforii obratně kličkují.

Společnost se chová jako býk právě vpuštěný do arény. Takový býk dlouho před tím stál ve stísněné kleci, kde ho lidé mlátili, aby pak v aréně podal co nejdivočejší výkon. Onen býk se snaží nabrat na rohy každého, kdo mu stojí v cestě. Ale býka chtějí naproti tomu „sundat“ toreadoři. Neustálé popichování a namáhání trpělivosti protější strany nakonec vede ke smrti některého z účastníků. A podobně je to i mezi lidmi. Hledáme si fiktivní nepřátele, kteří nám ubližují tím, že dosáhli větších úspěchů než my, a s nám podobnými lidmi se denně setkáváme na pracovišti, ve škole, na silnici.

Časopis Scientific American nedávno publikoval zajímavý článek o důsledku uzavření šestiproudé dálnice v Seoulu. Většina zainteresovaných nedokázala pochopit, že navzdory očekáváním se doprava ve městě stala plynulejší. Vědci přišli s erudovaným vysvětlením: dle jejich mínění se jedná o obrácený Braessův paradox.⁴⁰ Zjednodušeně můžeme říct, že egostičtí řidiči, kteří mají k dispozici velkou nabídku možností, jak se dostat k cíli, svým chováním znesnadňují jízdu dalším řidičům. Ale když všichni řidiči mohou pracovat pouze s omezeným počtem alternativ, jsou chtě nechtě přinuceni ke spolupráci. Tento příklad můžeme aplikovat na problém liberalismus (demokracie) vs. socialismus a to nás přivede ke zjištění, že socialismus, jakožto systém skýtající méně alternativ, je pro člověka rozumného výhodnější. Vskutku obludný poznatek, který nelze lehkovážně odpálkovat.

Liberalismus, či jeho politicky vžitá forma – demokracie – není o soupeření, nýbrž o toleranci. Pouze v mezích slušnosti, které si nastaví sami lidé, může docházet ke snaze prorazit, ale ne poškozením práv či důstojnosti druhého. Zkrátka soutěžit ano – ale ohleduplně k našim protivníkům. Protože svým působením koneckonců spoluutváříme charakter celé společnosti. Nejen staré orientální filosofie moudře praví: „Nechť jinému, co nechceš, aby bylo činěno tobě.“ Tím, že budeme konstantně vnášet nenávisť do svého okolí, budeme se i my stále častěji ocitat v pozici lidí nesnášených a poškozovaných.

A tato úvaha je koneckonců odpovědí na největší kritiku liberalismu či demokracie. Mohou si lidé opravdu vládnout sami? Jsem přesvědčen, že mohou. Ale výhradně za předpokladu, že zákonem jim nebudou pouze normy vzešlé z legislativního procesu, který, jak Bruno Leoni dokázal,⁴¹ je nejhorším způsobem vytváření zákonů v demokratickém režimu, nýbrž budou mít na paměti hodnoty jako je loajalita a nápomocnost.

Socialističtí nenechavci mohou přijít s další pichlavou otázkou: Chtějí vůbec lidé demokracii? V první chvíli lze jednoznačně odpovědět ano, už jen na základě obecného mínění. Bohužel si odpovědí nejsem tolik jistý po zamyšlení nad tím, zda si lidé uvědomují, co demokracie vlastně představuje. Osobně si myslím, že jsme si vybudovali jakýsi socialismus v demokracii. Neustále se domáháme neurčité spravedlnosti, sociálních jistot, třináctých důchodů, neuvědomujíc si, že v demokratickém, liberálním státě, máme svůj život plně ve svých rukách a že stát by tu měl být primárně od toho, aby zamezil jakýmkoliv pokusům nám ho z těch rukou vzít. Svobodami, které nám stávající uspořádání nabízí, bez okolků pohrdáme,

⁴⁰ „Duchovní dítě matematika Dietricha Braesse z Ruhrské univerzity v německém městě Bochum říká, že v síti, kde všechny pohybující se entity racionálně hledají nejlepší cestu, přidání další kapacity ve skutečnosti způsobí snížení celkové účinnosti sítě.“ SCIAM 2/2009 str. 7

⁴¹ Viz. VI., str. 74

jak jsem demonstroval hned na začátku. Lidé zkrátka chtějí **pohodlnou** demokracii s minimem povinností a maximem jistot. Zda se jedná stále o demokracii, je sporné.

Svoboda s sebou zákonitě nese i zodpovědnost a tuto dvojici nikoliv prázdných pojmů, nýbrž reálných vzorců chování, musíme mít stále na paměti. Jenom když dokážeme obhájit své počínání, převezmeme za ně zodpovědnost, a zároveň umožníme ostatním, aby oné svobody užívaly stejně jako my sami, má pro nás **liberalismus** smysl.

6. Stručný slovník užitých pojmů – sestaveno autorem

alokace – sledování nabídky poptávkou

bonita – schopnost dostát finančním závazkům

býčí atmosféra – situace na trhu, kdy převažují příkazy k nákupu, makléřská hantýrka

deflace – pokles cenové hladiny

dobývání renty – kulantní označení pro lobbings popř. korupci

friedmanovská utopie – Takto bývá označován systém floatingu směnných kurzů, neboli situace, kdy se měny vůči sobě pohybují bez ohledu na komoditní krytí či diktované parity. Tento se dále dělí na čistý (probíhající bez vládních zásahů) a špinavý (za účasti státních zásahů).

IBOR – interbank offered rate, mezibankovní úroková sazba vyhlašovaná centrální bankou

inflace – nárůst cenové hladiny

medvědí atmosféra – situace na trhu, kdy převládají prodejní příkazy, makléřská hantýrka

normativní ekonomie – vědní odvětví věnující se zpravidla stanovování makroekonomických prognóz a doporučení a studiu prostředků nutných k naplnění cílů – lze volně charakterizovat slovy: Chceme-li dosáhnout C, pak musíme provést A a B.

pantha rhei – vše plyne, lat.

plné krytí depozit – finanční ústav je v kterémkoliv okamžiku schopen vyplatit celkový obnos všech klientských účtů

pozitivní ekonomie – vědní odvětví zabývající se studiem a zpracováním ekonomických dat a souvislostí – lze volně charakterizovat slovy: Nastane-li A a B, pak dojde k C.

vagatio legis – prázdniny práva, neboli prodleva mezi platností a účinností zákonné normy

7. Seznam použité literatury

- I. Bastiat, F.: Ce q'on voit et ce q'on ne voit pas
V českém překladu: Pavlík, J.: Co je a co není vidět, Liberální institut, Praha 1998
- II. Duzbaba, P.: Asijská krize prismatickým modelem hospodářského cyklu
- III. Friedman, M.: Money Mischief, Harcourt Brace Jovanovich, New York, USA, 1992
V českém překladu: Šíma, J.: Za vším hledej peníze, Liberální institut, Grada Publishing, Praha 1997
- IV. Jordan, J.: Změněná úloha centrálních bank v XXI. století, v překladu Josefa Šímy vydal Liberální institut, Praha 1999
- V. Kirzner, I. M.: How markets work: Disequilibrium, Entrepreneurship and Discovery, IEA Hobart Paper No. 133, The Institute of Economic Affairs 1997
V českém překladu: Šíma, J.: Jak fungují trhy, Liberální institut, Praha 1998
- VI. Leoni, B.: Legislativa ve světle nemožnosti ekonomické kalkulace za socialismu, český překlad Froněk, M.: http://libinst.cz/etexts/fronek_leoni.pdf 9/09
- VII. Mises, L. von: Human Action: A Treatise on Economics, 4th revised edition, Fox & Wilkes 1996
V českém překladu: Ludwig von Mises, Lidské jednání: Pojednání o ekonomii pod vedením Josefa Šímy, Praha 2006
- VIII. Rothbard, M. N.: What Has Government Done to Our Money?, Mises Institute, 1990
V českém překladu: Šíma, J.: Peníze v rukou státu, Liberální institut, Praha 2001
- IX. Rybáček, V.: Trhu nelze poroučet, Euro 38/2009, 21. 09. 2009
- X. Ryska, P.: Mýty o deflaci I: Empirické poznatky, www.libinst.cz 03. 08. 2009, 23:07:18
- XI. Ryska, P.: Mýty o deflaci II: Teoretické vakuum mainstreamové ekonomie, www.libinst.cz 10. 08. 2009, 21:12:20
- XII. Řihák, H.: Svépomocné spolky, www.libinst.cz 10/09
- XIII. Salerno, J. T.: Ekonomická kalkulace v socialistickém státě, 1990
V českém překladu: Müllerová G. a Holický J.
http://www.libinst.cz/etexts/Salerno_kalkulace.pdf 8/2009
- XIV. Salin, P.: Liberalismus
kapitola Existuje liberální makroekonomická politika?, přeložila Mikšátková, O.
http://www.libinst.cz/etexts/salin_liberalismus.pdf 8/2009
- XV. Schwarz, Jiří jr.: Role úroku a dopady jeho regulace na trh s úvěry, Liberální institut
http://libinst.cz/etexts/PA_1_2007.pdf 8/2009
- XVI. Scientific American, 2/2009
- XVII. Šíma, J.: Trh v čase a prostoru, Liberální institut, Praha 2000
- XVIII. Tošnarová, L.: O bohatství a chudobě, <http://www.libinst.cz/etexts/chudoba.pdf> 8/2009